

Тема 8. Грошово-кредитна політика держави

План лекції:

- 8.1. Сутність та цілі грошово-кредитного регулювання.
- 8.2. Засоби та методи грошово-кредитної політики.
- 8.3. Планування основних параметрів грошово-кредитної політики.

8.1. Сутність та цілі грошово-кредитного регулювання

Грошово-кредитне регулювання є одним з інструментів державної макроекономічної політики. Воно здійснюється шляхом розробки і реалізації грошово-кредитної політики центрального банку. Правову основу грошово-кредитного регулювання в Україні становлять Конституція України, Закони «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України» та інші нормативно-правові акти.

Грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу. Здійснення державою продуманої грошово-кредитної політики передбачає розмежування її стратегічних і тактичних цілей. **Стратегічна ціль грошово-кредитної політики** має бути підпорядкованою загальним стратегічним цілям соціально-економічної політики держави: стабілізації сукупного обсягу виробництва, зайнятості та рівня цін. **Тактичною метою грошово-кредитної політики** є забезпечення внутрішньої стабільності грошей, тобто оптимальної рівноваги між попитом і пропозицією грошей. Визначаючи тактичні й оперативні завдання грошово-кредитної політики, потрібно враховувати необхідність її диференціації залежно від конкретної макроекономічної ситуації. **Проміжні цілі** виявляються у змінах економічних процесів для досягнення стратегічних цілей.

Характерною особливістю проміжних цілей є те, що вони встановлюються на тривалі часові інтервали, протягом яких можуть бути реалізовані (наприклад, пожвавлення кон'юнктури ринку у зв'язку зі зростанням маси грошей чи зниженням процентних ставок у короткостроковому періоді може спричинити зростання попиту і цін).

Характерними ознаками тактичних цілей є короткостроковість, реалізація їх оперативними заходами виключно центрального банку, багатоаспектність, єдність і певна суперечливість.

Суб'єктом грошово-кредитної політики є держава в особі центрального банку й відповідних урядових структур – міністерства доходів і зборів, скарбниці, органів нагляду за діяльністю банків і контролю за грошовим обігом, установ зі страхування депозитів та інші.

Тактика монетарної політики повинна бути гнучкою, тобто змінюватися відповідно до ситуації на ринку. Реакцією держави на економічну кон'юнктуру є альтернатива: політика «дорогих грошей» – політика «дешевих грошей». **Політика «дорогих грошей»** здійснюється зменшенням грошової пропозиції за умов інфляційного зростання економіки, коли потрібно стримувати сукупний попит. **Політика «дешевих грошей»** здійснюється збільшенням грошової пропозиції за умов неповної зайнятості, коли необхідно стимулювати виробництво.

Державна економічна політика, зорієнтована переважно на використання грошово-кредитних засобів, називається **монетарною**. Монетарна політика є найрезультативнішою за умов розвинутої ринкової економіки, інституціональної та юридичної інфраструктури, домінування в суспільстві підприємницької психології, високого ступеня залежності економічних суб'єктів від кредитів та низьких або передбачуваних параметрів інфляції. Коли в державній економічній політиці переважають методи адміністративного регулювання, ефективність грошово-кредитної політики є незначною. У цьому разі виправдовує себе метод поетапного впровадження ринкових регуляторів грошово-кредитної системи.

Розрізняють такі види монетарної політики:

Стимулююча – проводиться в період спаду і має на меті «підбадьорення» економіки, стимулювання зростання ділової активності в цілях боротьби з безробіттям. Стимулююча монетарна політика полягає в проведенні центральним банком заходів зі збільшення пропозиції грошей. Її інструментами є зниження норми резервних вимог, зниження облікової ставки відсотка, покупка центральним банком державних цінних паперів.

Стримуюча – проводиться в період буму і спрямована на зниження ділової активності в цілях боротьби з інфляцією. Стримуюча (обмежувальна) монетарна політика полягає у використанні центральним банком заходів щодо зменшення пропозиції грошей. До них належить підвищення норми резервних вимог, підвищення облікової ставки відсотка та продаж центральним банком державних цінних паперів.

8.2. Засоби та методи грошово-кредитної політики

Основні регулятори (засоби) грошово-кредитної політики:

1) **засоби прямого впливу:** грошова емісія; встановлення межі кредиту НБУ, який надається урядові та банківським установам; пряме регулювання позичкових операцій банків тощо;

2) **засоби опосередкованого впливу:** ставка міжбанківського кредиту, рефінансування комерційних банків, відсоткова політика; норма обов'язкових резервів; операції Нацбанку з держоблігаціями на ринку цінних паперів; дисконтна валютна політика, валютні інтервенції.

Методи грошово-кредитної політики – це сукупність прийомів і операцій, за допомогою яких суб'єкти грошово-кредитної політики впливають на об'єкти для досягнення поставлених цілей.

Взагалі методи кредитно-грошової політики поділяють на дві групи: **загальні** (впливають на ринок позикових капіталів у цілому) та **селективні** (впливають на конкретні види кредиту чи кредитування окремих галузей, фірм тощо).

Також існують **прямі методи грошово-кредитної політики** – це адміністративні заходи у формі різних директив Центрального Банку, що стосуються обсягу грошової пропозиції та ціни на фінансовому ринку. Реалізація цих методів дає найбільш швидкий економічний ефект з точки зору центрального банку за максимальним об'ємом або ціною депозитів і кредитів, за кількісними та якісними змінними грошово-кредитної політики.

Непрямі методи регулювання грошово-кредитної політики впливають на мотивацію поведінки господарюючих суб'єктів за допомогою ринкових механізмів, мають великий часовий лаг (певний період часу між моментом виникнення потреби в застосуванні тієї чи іншої міри в сфері грошово-кредитної політики і усвідомленням такої потреби, а також між усвідомленням потреби, виробленням думки і початком реалізації), наслідки їх застосування менш передбачувані, ніж при використанні прямих методів. Однак їх застосування не призводить до деформацій ринку. Використання непрямих методів безпосередньо пов'язано зі ступенем розвиненості грошового ринку.

В Україні застосовують методи **девальвації та ревальвації** національної валюти.

Девальвація стосується дій, спрямованих на зниження обмінних курсів національної країни щодо іноземних валют. **Ревальвація** пов'язана з діями щодо підвищення курсу національної валюти стосовно іноземних валют. Девальвацією стимулюється експорт та

споживчий попит на внутрішньому ринку. Ревальвацією стимулюється імпорт і приплив іноземних інвестицій.

Для регулювання курсу національної валюти у бік девальвації чи ревальвації (найоптимальніший варіант валютної політики передбачає підтримку стабільного курсу національної валюти) застосовують засоби дисконтної валютної політики, девізної валютної політики та адміністративні засоби валютних обмежень.

Дисконтна валютна політика (це опосередкований метод впливу на валютний курс) полягає у зміні процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту на позичковий капітал. Підвищення процентних ставок завдяки збільшенню попиту на іноземну валюту зумовлює зростання її курсу; зниження процентних ставок веде до зменшення курсу іноземних валют завдяки збільшенню попиту на позичковий капітал.

Девізна валютна політика (прямий метод економічного впливу на валютний курс) полягає у регулюванні валютного курсу національної валюти через купівлю та продаж власної або іноземної валюти (валютну інтервенцію) на фінансових ринках, що впливає на зміну попиту і пропозиції на валютному ринку певної грошової одиниці.

Валютна інтервенція здійснюється за рахунок використання золотовалютних резервів НБУ: банківського золота, іноземної валюти або коштів на рахунках за кордоном, цінних паперів в іноземній валюті, спеціальних прав запозичення, резервної позиції тощо.

8.3. Планування основних параметрів грошово-кредитної політики

Планування основних параметрів грошово-кредитної політики передбачає необхідність урахування ефекту запізнення, тобто, наявності розриву в часі між застосуванням регулюючих заходів і відповідною реакцією на ці дії як грошово-кредитної сфери, так і економічної системи в цілому. Дослідження у цій галузі доводять, що зміна динаміки грошової маси позначається на динаміці цін та реальному обсязі валового внутрішнього продукту із запізненням у 3-12 місяців. Це означає, що стабілізаційні заходи мають спиратися на точні економічні прогнози та бути не просто своєчасними, а й випереджаючими.

Вибір напрямків грошово-кредитної політики, її цілей і механізмів має враховувати і зовнішньоекономічні фактори функціонування економіки, ступінь інтегрованості країни у світовий економічний

простір. Останнє передбачає необхідність узгодженості грошово-кредитної та валютної політики.

Основним документом монетарної сфери, згідно якого Національний банк здійснює комплекс заходів щодо регулювання грошового обігу та кредитування економіки, спрямованих на забезпечення стабільності національної валюти, підвищення ефективності функціонування банківської системи, створення монетарних передумов для економічного зростання та підвищення рівня зайнятості є **Основні засади грошово-кредитної політики на поточний рік**.

Цей документ визначає завдання грошово-кредитної політики та показники діяльності Національного банку України у середньостроковій перспективі для забезпечення стабільності грошової одиниці України та досягнення цілей, визначених Законом України «Про Національний банк України», і враховують тенденції та прогноз розвитку економіки, бюджетної сфери та грошово-кредитного ринку.

Як вже зазначалось вище, головною метою грошово-кредитної політики з урахуванням положень Конституції України є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Стабільна грошова одиниця розглядається як одна з базових цінностей суспільства, одна з головних гарантій захисту приватних економічних інтересів кожного громадянина та необхідна умова досягнення стратегічних цілей економічного розвитку України – забезпечення високих темпів економічного зростання на засадах модернізації та інноваційного розвитку, побудова сучасної, стійкої, відкритої і конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки та забезпечення на цій основі підвищення добробуту населення нашої держави.

Головним критерієм успішності проведення грошово-кредитної політики є підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін.

Основні завдання грошово-кредитної політики передбачають:

- необхідність утримання приросту індексу споживчих цін у межах 4,8-6,1 %;
- сприяння ціновій стабільності через усунення диспропорцій та покращення роботи відповідних галузей економіки;
- регулювання обсягу монетарної бази, яка розглядатиметься як операційний орієнтир грошово-кредитної політики;
- використання засобів та методів грошово-кредитної політики залежно від конкретних умов розвитку грошово-кредитного ринку;
- підтримання ліквідності банків через розширення переліку застави, яка оголошується під час проведення тендерів з рефінансування, та збільшення термінів підтримки ліквідності банків;

- спрямування процентна політика на сприяння формуванню умов для зниження реальної вартості кредитних ресурсів;
- реалізацію валютно-курсової політики Національного банку через враховування стану платіжного балансу, характеру коливань попиту та пропозиції іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України, необхідність підтримки зовнішніх платежів Уряду та забезпечення прогнозованої динаміки обмінного курсу гривні;
- поступове підвищення курсової гнучкості гривні, що має узгоджуватися з темпами економічного зростання, рівнем конкуренто-спроможності вітчизняної продукції, зниженням доларизації економічних відносин та посиленням стійкості національної фінансової системи;
- підтримування діяльність Уряду щодо забезпечення високих темпів економічного розвитку, тобто створення умов для активізації кредитної діяльності банків.
- з метою збільшення спроможності фінансової системи акумулювання ресурси для забезпечення потреб економічного зростання;
- розширення та вдосконалення сфера безготівкових платежів;
- підтримування тісної взаємодії Національного банку з Урядом у питаннях щодо узгодження грошово-кредитної та фіскальної політики, у тому числі в частині впливу на стан грошово-кредитного ринку випуску внутрішніх зобов'язань, а також активної співпраця в питаннях щодо забезпечення стійкості фінансової системи, визначення пріоритетів спрямування фінансових ресурсів через фіскальні й структурні механізми та інструменти.

Величину і стан грошової маси оцінюють за допомогою грошових агрегатів. **Грошові агрегати** – види грошей та грошових засобів, які відрізняються один від одного своєю ліквідністю, тобто можливістю швидкого перетворення в готівку, показники структури грошової маси.

Складовими грошових агрегатів є фінансові активи у формі готівкових коштів у національній валюті, переказних депозитів, інших депозитів, коштів за цінними паперами, крім акцій, що емітовані депозитними корпораціями та належать на правах власності іншим фінансовим корпораціям, нефінансовим корпораціям, домашнім господарствам та некомерційним організаціям, що обслуговують домашні господарства. Залежно від зниження ступеня ліквідності фінансові активи групують у різні грошові агрегати М0, М1, М2 та М3.

Відповідно до методологічних правил НБУ виділяють грошові агрегати різного складу:

- **М0** включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями;

- **M1** грошовий агрегат M0 та переказні депозити в національній валюті;
- **M2** грошовий агрегат M1 та переказні депозити в іноземній валюті й інші депозити;
- **M3** (грошова маса) – грошовий агрегат M2 та цінні папери, крім акцій.

Підсумки теми

1. Грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

2. Суб'єктом грошово-кредитної політики є держава в особі центрального банку й відповідних урядових структур – міністерства доходів і зборів, скарбниці, органів нагляду за діяльністю банків і контролю за грошовим обігом, установ зі страхування депозитів та інші.

3. Монетарною є державна економічна політика, зорієнтована переважно на використання грошово-кредитних засобів. Основними її видами є стимулююча та стримуюча політики.

4. Основними регуляторами (засобами) прямого впливу грошово-кредитної політики є грошова емісія; встановлення межі кредиту НБУ, який надається урядові та банківським установам; пряме регулювання позичкових операцій банків.

5. Основними регуляторами (засобами) опосередкованого впливу є ставка міжбанківського кредиту, рефінансування комерційних банків, відсоткова політика, норма обов'язкових резервів, операції Національного банку з держоблігаціями на ринку цінних паперів, дисконтна валютна політика, валютні інтервенції.

6. Методами грошово-кредитної політики є сукупність прийомів і операцій, за допомогою яких суб'єкти грошово-кредитної політики впливають на об'єкти для досягнення поставлених цілей.

7. Дисконтна валютна політика полягає у зміні процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту на позичковий капітал.

8. Девізна валютна політика полягає у регулюванні валютного курсу національної валюти через купівлю та продаж власної або іноземної валюти на фінансових ринках.

Терміни і поняття для словника

- Грошово-кредитна політика
- Політика «дорогих грошей»
- Політика «дешевих грошей»

Монетарна політика
Засоби прямого впливу
Засоби опосередкованого впливу
Прямі методи грошово-кредитної політики
Непрямі методи грошово-кредитної політики
Девальвація
Ревальвація
Дисконтна валютна політика
Девізна валютна політика

Завдання для індивідуальної роботи

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність та цілі грошово-кредитної політики.
2. Що таке політика «дорогих грошей» та політика «дешевих грошей»?
3. Які існують види монетарної політики?
4. Охарактеризуйте засоби та методи грошово-кредитної політики.
5. Як здійснюється планування основних параметрів грошово-кредитної політики?
6. Які основні завдання грошово-кредитної політики?
7. Що таке грошові агрегати, який їх склад.

Теми рефератів

1. Грошова реформа в Україні.
2. Вплив кредиту на розвиток макроекономічних процесів.
3. Засоби та методи грошово-кредитної політики.
4. Розвиток грошово-кредитної політики в Україні.
5. Планування основних параметрів грошово-кредитної політики.

Тести

1. Яка з видів грошово-кредитної політики здійснюється зменшенням грошової пропозиції за умов інфляційного зростання економіки, коли потрібно стримувати сукупний попит?
 - а) девальвація;
 - б) ревальвація;
 - в) політика «дешевих грошей»;
 - г) політика «дорогих грошей».
2. Яка з видів монетарної політики проводиться в період буму і спрямована на зниження ділової активності в цілях боротьби з інфляцією?

- а) стимулююча монетарна політика;
 - б) стримуюча монетарна політика;
 - в) політика «дешевих грошей»;
 - г) політика «дорогих грошей».
3. Вплив на окремі моменти платоспроможного попиту з метою його обмеження та формування нового співвідношення попиту і пропозиції на товари і гроші досягається шляхом:
- а) дефляційної політики;
 - б) політик доходів;
 - в) адаптаційної політики;
 - г) бюджетної політики.
4. Збільшення грошової пропозиції за умов неповної зайнятості, коли необхідно стимулювати виробництво, – це:
- а) політика «дешевих грошей»;
 - б) стратегічна ціль грошово-кредитної політики;
 - в) монетарна політика;
 - г) політика «дорогих грошей».
5. Що таке сукупність прийомів і операцій, за допомогою яких суб'єкти грошово-кредитної політики впливають на об'єкти для досягнення поставлених цілей?
- а) засоби прямого впливу грошово-кредитної політики;
 - б) засоби опосередкованого впливу грошово-кредитної політики;
 - в) методи грошово-кредитної політики;
 - г) ревальвація.
6. Механізм готівкової емісії належить до:
- а) системи опосередкованого регулювання грошового обігу;
 - б) інструментів прямого впливу на систему грошового обігу;
 - в) економічного методу грошово-кредитної політики;
 - г) функцій Кабінету Міністрів України.
7. Назвіть важелі впливу на грошову масу:
- а) інфляція;
 - б) облікова ставка;
 - в) норма обов'язкових резервів;
 - г) операції на відкритому ринку.
8. Що таке девальвація?
- а) це дії щодо підвищення курсу національної валюти стосовно іноземних валют;

- б) це зміна процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту на позичковий капітал;
 - в) це непрямий метод регулювання грошово-кредитної політики;
 - г) це дії, спрямовані на зниження обмінних курсів національної країни щодо іноземних валют.
9. Сутність якої з валютних політик полягає у зміні процентних ставок за кредит з метою регулювання попиту на позичковий капітал?
- а) дисконтної;
 - б) девізної;
 - в) стимулюючої;
 - г) стримуючої.
10. Регулювання імпорту та експорту капіталу, управління золото-валютними резервами, операції з цінними паперами на відкритому ринку є:
- а) елементами процентної політики;
 - б) елементами системи опосередкованого регулювання грошового обігу;
 - в) засобами прямого впливу на грошово-кредитну політику;
 - г) інструментами прямого регулювання грошового обігу.